

Крилова І.І.

Національна академія державного управління при Президентіві України

РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ВОДОПОСТАЧАННЯ ТА ВОДОВІДВЕДЕННЯ В РІЗНИХ КРАЇНАХ СВІТУ

У цій статті охарактеризовано світовий досвід регулювання у сфері водопостачання та водовідведення. У статті розглядаються основні іноземні дослідження з питання регулювання у сфері водопостачання та водовідведення, наводяться особливості інфраструктурних сфер та сфери водопостачання та водовідведення, які обґрунтовують необхідність її регулювання. Аналізуються три моделі регулювання послуг водопостачання та водовідведення: англо-саксонська, французька та німецька. Наводяться основні види регуляторів. У статті також визначаються альтернативні регуляторні стратегії, види інституцій, задіяних у регулюванні, методи регуляторної практики розвинутих країн світу.

Ключові слова: водопостачання, водовідведення, управління, регулювання, європейський досвід, світовий досвід.

Постановка проблеми. Регулювання є ключовим питанням інфраструктурних галузей, споживачів, громадян та урядів. У 2010 році в Україні відбулася реформа у сфері державного регулювання комунальних послуг. Законом України «Про Національну комісію регулювання ринку комунальних послуг України» було утворено незалежний регулятор у сфері комунальних послуг та визначено засоби регуляторного впливу на діяльність суб'єктів природних монополій та суб'єктів господарювання на суміжних ринках [21]. Регулятор існує менше 10 років, тому весь цей час залишаються спірними питання щодо його ефективності роботи, прозорості та доступності прийняття деяких рішень, орієнтованості на захист прав споживачів тощо. Зважаючи на це, необхідним є питання аналізу світового досвіду регулювання у сфері водопостачання та водовідведення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню цього питання присвячено праці таких вітчизняних та іноземних дослідників, як А. Скорик [22], В. Іванов [16], Л. Кузьменко [18], Клод Менард, Перо Олександра [1], Мартинан Клод, Амслер Ів, Бюссон Ален [19], Ральф Бошек [8], Р. Андреас Крамер [7], Джармо Хукка і Тапіо Катко [3], Карлос А.Чавез, Мигель А. Кирога [17] та ін., а також міжнародних фінансових установ.

Постановка завдання. Метою статі є вивчення світового досвіду регулювання у сфері водопостачання та водовідведення з перспективою його врахування під час реформування системи державного регулювання України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Організація водопостачання та водовідведення, вибір моделі управління та регулювання є результатом історичних та культурних факторів, що відображають різноманітність країн світу. Проте сфера водопостачання та водовідведення має декілька особливостей, які відрізняють її від інших інфраструктурних сфер. По-перше, вона капіталомістка: капітальні витрати, зокрема відсотки та амортизація, часто становлять 65–75% річних експлуатаційних витрат. По-друге, фіксовані витрати становлять близько 80% операційних витрат. По-третє, сфера впливає на охорону здоров'я, охорону навколишнього природного середовища, планування землекористування, конкуренцію та права споживачів. По-четверте, найважливіша особливість полягає в тому, що діяльність із водопостачання та водовідведення є природною монополією, тому для однієї зони обслуговування можна побудувати тільки одну систему водопостачання та водовідведення [3, с. 142–143]. Стосовно управління природними монополіями нобелівський лауреат Мілтон Фрідман свого часу написав, що «Ми можемо вибирати тільки одне з трьох зол: приватну нерегульовану монополію; приватну монополію, регульовану державою; і державну монополію» [15].

Іноземні дослідники визначають й інші особливості інфраструктурних сфер та сфери водопостачання та водовідведення, які обґрунтовують необхідність її регулювання. Так, несподівані прибутки (підприємство, яке має доступ до

джерела водопостачання з низькою вартістю, яке не доступне іншим підприємствам, отримає «падіння» або «надмірний» прибуток або «економічну ренту»); зовнішні чинники (виникають тоді, коли ціна послуги не відображає справжню вартість для суспільства); недостатність інформації (конкурентні ринки можуть функціонувати лише належним чином, якщо споживачі отримують достатню інформацію для оцінки альтернативних продуктів); безперервність та доступність послуг (за деяких обставин ринок може не забезпечити соціально бажаний рівень безперервності та доступності послуг); антиконкурентна поведінка (регулювання може бути необхідним там, де постачальники інфраструктури діють у спосіб, шкідливий для відкритої конкуренції, задля усунення існуючих та потенційних конкурентів); громадські товари та громадська небезпека (деякі послуги є «громадськими товарами» в тому сенсі, що їх споживання призводить до спільних вигод, тому вони можуть регулюватися з метою зменшення потенційних небезпек, із якими стикається громадськість); регламентація раціоналізації та координації (може бути бажаною для забезпечення раціонального та скоординованого обслуговування); планування (регулювання може вимагатися для забезпечення того, щоб інфраструктурні компанії, що працюють на конкурентному ринку, внесли належні положення у свої бізнес-плани для майбутніх поколінь); нерівність сторін (ефективний ринок вимагає рівноправності між споживачами та постачальниками); дефіцит і нормування (якщо товари є тимчасово дефіцитними, то в суспільних інтересах можливо фізично регулювати його постачання, а не покладатися на ринковий механізм); розподіл та соціальна справедливість (якщо ринок виробляє розподіл ресурсів і не має соціальної справедливості, може бути необхідність регулювання); справедлива конкуренція та довіра інвесторів (якщо в галузі є як державні, так і приватні оператори, то є потреба в регулюванні, щоб забезпечити рівні умови для чесної конкуренції) [11, с. 2–4].

Іноземні дослідники виділяють три моделі регулювання послуг водопостачання та водовідведення: англо-саксонську, французьку та німецьку. Англо-саксонська модель характеризується централізацією і акцентом на державну політику без утручання муніципалітетів. Французька модель – ринковою концентрацією та конкуренцією за монополії. Німецька модель – збереженням конкуренції у водному господарстві та демократичним контролем через муніци-

палітети [7]. Визначення моделей регулювання безпосередньо пов'язане з моделями управління підприємствами водопостачання та водовідведення. Як правило, сучасні системи управління підприємствами водопостачання та водовідведення в індустріально розвинених країнах світу розділяють за чотирма основними групами за формами власності: пряме державне управління, делеговане державне управління, делеговане приватне управління, пряме приватне управління [10; 16, с. 18–22].

Загалом, є два підходи до регулювання сфери водопостачання та водовідведення: шляхом утворення регулюючих органів або шляхом організації саморегульованого державного підприємства [17, с. 6]. Основними видами регуляторів сфери визначають саморегулятори; місцеву владу; суди та трибунали; відділи центрального уряду; регуляторні органи; генеральних директорів [11, с. 8], окремі регулятори з режимом ліцензування (Англія і Уельс, деякі штати США і Австралія); регулювання за контрактом (Франція, Німеччина і Уганда); регулювання за контрактом з окремим регулятором (гібрид) (Колумбія і Кенія); саморегулювання (Камбоджа і деякі комунальні послуги в США) [14]. У будь-якому разі країни обирають регуляторні системи, які забезпечують найбільш економічно ефективний спосіб досягнення своїх цілей, томі цей досвід буде корисний для дослідників та практиків.

Водний сектор США дуже фрагментований і містить більше 53 000 систем водопостачання, що забезпечують більше 250 млн. жителів США. Більшість американців обслуговують державні оператори, але 11% отримують воду від приватних операторів. У сільській місцевості послуги з водопостачання надають кооперативи. Регулювання в США фокусується на контролі за цінами і прибутком приватних підприємств, здійснюється на державному рівні комісіями з комунальних послуг. Державні підприємства (які обслуговують більшу частину населення) саморегулюються. Теорія регулювання полягає в тому, що відповідальність за державні монополії забезпечується через виборчі та інші муніципальні управління. Багато комісій із комунальних послуг є багатогалузевими регуляторами, які регулюють і електроенергію і телекомунікації, а також водопостачання. Крім того, рішення комісій із комунальних послуг можуть бути оскаржені в суді [4; 12; 13]. У країнах ЄС, в Австрії поєднана модель прямого і делегованого державного управління підприємствами водопостачання та водовідведення.

Оператори зобов'язані за законом установлювати тарифи на основі економічного розрахунку, що забезпечує повне покриття витрат. Тарифи затверджуються органами місцевого самоврядування. Тарифи можуть бути переглянуті зовнішніми органами (Австрійський аудиторський суд та місцеві суди аудиторів законодавства). На послуги з водовідведення тарифи встановлюють місцеві органи влади [10; 2]. У **Бельгії** переважно делеговане державне управління. У Фландрії ціна питної води підлягає узгодженню з боку регулятора води, що розміщується у Фламандському агентстві з навколишнього середовища (VMM). Кожен оператор має запровадити 6-річний прогноз («Тарифний шлях») на основі «Тарифного плану» з конкретними (щорічними) цінами на споживання домогосподарств та тарифи, які не стосуються домогосподарств. Структура цін на воду встановлюється законом і є однаковою для питної води; водовідведення; очищення стічних вод. Ціна на воду складається з фіксованої плати та змінної плати за спожитий об'єм (питну воду). Існує механізм зниження цін як на фіксовану, так і на змінну плату для багатодітних сімей та людей, які зазнають фінансових труднощів. У Валлонії вартість послуг базується на фінансовому плані з метою врахування інфляції та очікуваної еволюції майбутніх інвестицій. Визначена ціна та всі розрахунки надсилаються до Контрольного комітету та обговорюється з представниками трудових організацій, організацій споживачів, галузей, фермерів тощо. Цей комітет висловлює думку щодо зміни ціни на воду, яка передається компетентному органу, який готує рішення щодо прийняття або відмови від запропонованої ціни. Остаточне рішення щодо ціни лежить на валонійському міністрові економіки. Ціна за очищення стічних вод проходить таким же шляхом, окрім того, що вона базується на фінансовому плані без досліджень на основі аналітичних витрат. У Брюсселі водоканали оцінюють фінансові потреби в експлуатації та інвестиціях, а також ціну, яка дозволила б відновити експлуатаційні витрати і заплановані інвестиції. Тарифна пропозиція надсилається міністрові, відповідальному за воду, який приймає політичне рішення про її прийняття або відхилення з урахуванням думки адміністрації, організацій споживачів, природоохоронних об'єднань тощо. Із 2018 року уряд передав контроль над тарифами на воду Бругелю (Brugel), який регулює енергетичний сектор [10; 2]. У **Болгарії** поєднано пряме державне управління, делеговане державне управління та делеговане приватне

управління. У Болгарії налічується близько 64 постачальника послуг із водопостачання та водовідведення переважно державних або комунальних. Незалежний регулятор водних ресурсів та енергетики затверджує тарифи на послуги з водопостачання та водовідведення, які пропонуються операторами на кожний 5-річний період і є частиною 5-річних бізнес-планів. Регулятор контролює також якість обслуговування споживачів [9; 10; 2]. У **Хорватії** більшість послуг із водопостачання та водовідведення надаються за моделлю прямого державного управління. Оператори водних послуг пропонують тарифи, які затверджуються органами місцевого самоврядування. На національному рівні уряд визначає найнижчу цінову базу для послуг водопостачання та водовідведення та види витрат, що покриваються тарифами на воду, діючи за пропозицією Ради з водопостачання – незалежного органу для забезпечення законності під час визначення ціни на послуги водопостачання (члени Ради призначаються парламентом) [10; 2]. На **Кіпрі** є пряме державне управління підприємствами водопостачання та водовідведення. Тарифи на питну воду для споживачів, які живуть у межах району Водного департаменту (що діє в межах міських центрів Нікосії, Лемесосу та Ларнаки), пропонуються Водними комітетами і затверджуються Кіпрською Радою Міністрів. Для споживачів, що проживають за межами Водного департаменту, тарифи пропонуються відповідною муніципальною радою та затверджуються міністром внутрішніх справ або відповідною радою громад і місцевим окружним службовцем (державним службовцем, призначеним урядом). У всіх випадках тарифи на воду мали бути заздалегідь затверджені директором відділу розвитку водних ресурсів (директором із води Кіпру). Тарифи на водовідведення встановлюються відповідною радою з водовідведення і мали бути в межах затверджених граничних ставок. Ці ставки пропонуються Радами з водовідведення та затверджуються Радою Міністрів, а потім Палатою представників [10; 2]. У **Чехії** співіснують кілька моделей управління, зокрема делеговане приватне управління (59% ринку); делеговане державне управління (25%); пряме приватне управління (9%); пряме державне управління (7%). Тарифи на воду вміщені до переліку товарів за регульованими цінами та регулюються законом про ціни. Тарифи на воду розраховуються водними операторами з урахуванням обмежень, установлених цим законом. Міністерство фінансів діє як регулювальний орган, що

контролює елементи витрат та ціни. Окрім моделі прямого приватного управління, є суттєва регулювальна функція державного сектора (муніципалітети, асоціації муніципалітетів тощо) на основі операційних концесійних контрактів, детального визначення схем ціноутворення, передачі ризиків та параметрів ефективності, які необхідно виконати оператором. Муніципалітети схвалюють кожну пропозицію тарифів, подану приватним або державним оператором із водопостачання. Закон дає право суб'єктам, які мають право стягувати плату за водопостачання та водовідведення, субсидувати ціну на послуги водопостачання та водовідведення від інших видів діяльності (міжсекторні субсидії). У Чеській Республіці налічується 6 700 власників та 2 800 операторів водопостачання та водовідведення. Незважаючи на цю фрагментацію, національні нормативні документи забезпечують збір даних та проведення комплексного бенчмаркінгу. Ці дані та регулярні звіти доступні на веб-сайті регулятора галузі Міністерства сільського господарства [5; 10; 2]. У Данії є моделі прямого приватного управління та делегованого державного управління. Для малих операторів водопостачання та водовідведення (<200.000 м³/рік): закон про водопостачання вимагає, щоб установлення ціни базувалося на принципі беззбитковості. Постачальник пропонує тариф, який затверджує муніципальна рада. Для операторів водопостачання та водовідведення (щонайменше 200.000 м³/рік) закон про водопостачання вимагає встановлення цін на основі принципу беззбитковості. Оператор пропонує тариф, який затверджує муніципальна рада, враховуючи вимоги національного регулятора. Незалежний національний регулятор установлює індивідуальні обмеження доходів та цілі ефективності відповідно до закону про водний сектор. Економічне регулювання з 2016 року є дуже складним і вміщує загальний економічний бенчмаркінг (TOTEX бенчмаркінг) для постачальників, які постачають більше 800.000 м³/рік [10; 2]. В Естонії модель делегованого державного управління. Водні компанії належать місцевій владі, окрім кількох приватних компаній, одна з яких обслуговує столицю Естонії. Тарифи на воду пропонуються підприємствами водопостачання і затверджуються відповідним регулятором. Компанії з очищення стічної води в агломераціях понад 2 000 осіб контролюються антимонопольним органом. Інші компанії регулюються органами місцевого самоврядування [10; 2]. У Фінляндії поширена модель пря-

мого державного управління. При цьому в особливо малонаселених районах послуги надають понад 1 000 (малих) кооперативів, якими керують самі споживачі (пряме приватне управління). Закон про водопостачання регулює економіку комунальних послуг: тарифи мають покривати поточні витрати й інвестиції. Наразі у Фінляндії немає економічного регулятора водопостачання. Закон містить правила та принципи підвищення економічної прозорості. Комунальні підприємства мають опублікувати дані щодо економічного стану та результатів діяльності. Схвалення тарифів відбувається на місцевому рівні. Тарифи залежать від управління комунальними підприємствами та встановлюються правлінням компанії у разі делегованого державного управління, а у разі прямого державного управління – міською радою, правлінням або комітетом. Якість послуг із водопостачання визначається декількома органами влади: Міністерством сільського господарства та лісового господарства (нагляд за водопостачанням на національному рівні), Міністерством соціальних справ та охорони здоров'я (центральна роль у сфері якості води та здоров'я), Міністерством навколишнього середовища (екологічні питання). На місцевому рівні є регіональні та муніципальні органи, відповідальні за моніторинг та нагляд за водопостачанням. На додаток до вищезазначених органів, Фінська організація з конкуренції та споживачів контролює питання конкуренції та споживачів на національному рівні [2; 10]. У Франції муніципалітети несуть відповідальність за водопостачання, водовідведення та обслуговування клієнтів. Вони контролюються державою, але вільні приймати рішення щодо однієї з моделей управління: пряме державне управління; делеговане державне управління; делеговане приватне управління. Муніципалітети зберігають право власності на об'єкти і підписують контракти з приватними операторами, які виробляють послуги водопостачання. Тарифи на воду встановлюються на місцевому рівні. Тарифи мають покривати витрати на інвестиції та обслуговування. Однак співвідношення змінних/фіксованих ставок тарифів не може перевищувати максимальну суму, встановлену на національному рівні. Тарифи також уміщують податки, встановлені державою та органами влади басейну. За якість послуг відповідають муніципалітети, включаючи моніторинг скарг клієнтів. Міністерства, відповідальні за воду, визначають стандарти якості, безперервність обслуговування та збереження ресурсів [1; 19, с. 23–26]. У Німеччині

поєднання моделей прямого державного управління (лише невелика кількість комунальних підприємств із питної води (менше 50); делегованого державного управління (майже 64% комунальних підприємств із питної води); делегованого приватного управління (близько 35%). Тарифи на послуги водопостачання та водовідведення підлягають регуляторному та судовому контролю. Механізми контролю залежать від характеру договірних відносин. Рішення щодо ціноутворення для водопостачання в корпоративізованих підприємствах переважно приймаються наглядовою радою комунальних підприємств. Закон про місцеві тарифи та федеральні закони визначає рамки для розрахунку вартості послуг. Покриття витрат закріплено в законі, що означає, що витрати вміщують усі фактичні витрати, понесені компаніями, зокрема капітальні витрати. Антимонопольний огляд цін на воду є відповідальністю органів з боротьби з картелями федеральних земель або у разі транскордонної діяльності, Федерального бюро з боротьби з картелями [1; 8; 10]. Основною моделлю управління водогосподарськими послугами в **Греції** є делеговане державне управління. У двох найбільших містах Греції – Афінах і Салоніках – держава делегувала двом публічним компаніям (E.YD.A.P для Афін та E.Y.A.TH для Салоніки) повноваження з надання послуг із водопостачання. У містах із більш ніж 10 000 жителів водопостачання здійснюється за делегованим державним управлінням, оскільки 130 муніципальних підприємств (D.E.Y.A.), заснованих муніципалітетами, надають послуги водопостачання 5,3 мільйонам людей. У містах із менш ніж 10 000 жителів модель управління, як правило, є прямим державним управлінням. Економічне регулювання залежить від правової бази, що регулює окремо кожну модель управління водогосподарськими послугами. Тарифи на воду мають вміщувати економічні, екологічні та ресурсні витрати. Оператори з водопостачання та водовідведення формують тарифи. У разі муніципальних водоканалів (D.E.Y.A.) тарифи затверджуються муніципальною радою (місцевий рівень), а її рішення контролюється компетентним управлінням обласної адміністрації (регіональний рівень). У разі компаній із водопостачання та каналізації Афін (E.YD.A.P) та Салоніки (E.Y.A.TH) тарифи затверджуються міністерствами фінансів, економіки, навколишнього середовища та енергетики та Міністерством Македонії і Фракії (лише для EYATH) (національний рівень). Рішення муніципальної ради контролюється компетентним

управлінням обласної адміністрації щодо його законності. У правовій системі Греції немає чіткого визначення якості послуг, тому жоден орган не має чітких повноважень щодо контролю якості послуг [10; 2]. В **Угорщині** послуги з водопостачання та водовідведення надаються державними, муніципальними підприємствами та підприємствами спільної власності. Постачальники послуг мають отримати ліцензією на експлуатацію, видану Угорським регуляторним органом енергетики та комунального господарства (MEKH), та укласти договір про експлуатацію. Установлення тарифів відбувається на національному рівні. Регулятор (MEKH) надає міністрові, відповідальному за нагляд у сфері водопостачання, запропоновані тарифи. Міністр затверджує офіційні тарифи для кожної системи водопостачання або виду діяльності водоканалу. Таким чином, наразі є близько 10 000 різних тарифів. Угорське управління з питань захисту прав споживачів відповідає за розрахунки, виставлення рахунків, оплату зборів та тарифів, вимірювання, притягнення до відповідальності за порушення положень законодавства та дотримання правил ведення бізнесу щодо обмеження або призупинення надання комунальних послуг споживачам. У всіх інших питаннях регулятор (MEKH) здійснює контроль за якістю послуг [10; 2]. В **Ірландії** модель управління є делегованим державним управлінням, де Irish Water – державна національна компанія, що відповідає за питне водопостачання та водовідведення. Після рішення ірландського парламенту у 2017 році загальні внутрішні збори за послуги з водопостачання були скасовані. Із липня 2019 тарифи будуть установлюватись регулятором (Комісією з регулювання комунальних послуг або CRU) [2; 10]. В **Італії** є різні системи управління водопостачанням. Близько половини населення обслуговуються за допомогою делегованої моделі державного управління. Державно-приватне партнерство охоплює 36%, а концесії – 5% населення. Водні послуги безпосередньо надаються муніципалітетами (пряме державне управління) решті частки населення. Тариф на послуги з водопостачання подається місцевим регулятором (EGA) на затвердження національному регулятору (ARERA). Якщо місцевий регулятор не діє, то оператор водопостачання може направити свою пропозицію безпосередньо національному регулятору (ARERA) для затвердження тарифів [2; 10]. У **Люксембурзі** є пряме державне управління. Тарифи на воду пропонуються муніципалітетами і затверджуються міністерством

сталого розвитку та інфраструктури. Ціни встановлюються на основі принципу беззбитковості [2; 10]. У **Норвегії** є пряме державне управління. Законом визначено, що комунальні послуги мають надавати тільки муніципальні компанії. Норвезьке екологічне агентство є національним органом, що затверджує структуру муніципальних тарифів. Основна структура тарифів (зобов'язання відновлення витрат як фіксованої і змінної частини тарифу) регулюється на національному рівні, тоді як на місцевому рівні службовці муніципалітету пропонують тарифи, а муніципальні політики їх затверджують. Вони контролюються муніципальним аудиторським органом [2; 10]. Моделі управління в **Польщі**: пряме державне управління, делеговане державне управління і делеговане приватне управління. Є також малі підприємства, що належать споживачам або приватним компаніям. Велика частина споживачів питної води має свої власні свердловини і не підпадає під дію будь-яких норм. Тарифи готуються водогосподарською компанією відповідно до нормативних актів міністерства щодо методу врегулювання тарифів із зазначенням витрат і прибутків, які можуть бути вміщені в тарифи. Із 2017 року тарифи затверджує регулятор. Крім того, було введено нові види платежів за воду для промисловості, сільського господарства та громадських водогосподарських послуг (фіксовані збори залежно від дозволу на воду) [2; 10; 20]. У **Португалії** пряме державне управління; делеговане державне управління; делеговане приватне управління. Пряме приватне управління не передбачено португальським законодавством. За регулювання та затвердження тарифів відповідає національний незалежний регулятор (ERSAR). Для державної моделі управління ERSAR затверджує тарифи в рамках умов, що впливають з оригінальних законів розподілу міжмуніципальних систем. Для інших моделей тарифи затверджуються муніципалітетами. Проте ERSAR (навіть для делегованих державних або приватних послуг з управління) має сильні повноваження затверджувати підзаконні акти, проводити аудит, рекомендувати та контролювати тарифи, видавати обов'язкові інструкції щодо тарифів, установлених муніципалітетами [2; 10]. У **Румунії** поєднано моделі делегованого державного управління, делегованого приватного управління; прямого державного управління. Загальний принцип установлення, коригування та зміни тарифів визначено у Законі 51/2016. Методологія розрахунку встановлюється компетентними регулю-

вальними органами, а тарифи ґрунтуються на принципі повного відшкодування витрат. На основі цього принципу регулювальний орган установлює порядок установлення, коригування та зміни цін і тарифів шляхом прийняття рішення. Запит на встановлення та коригування цін і тарифів подається оператором, схвалюється Національним регулювальним органом і кожною місцевою владою / Асоціацією розвитку міждержавних організацій (МАР). У разі делегованого приватного управління контракти встановлюють формули або конкретні вимоги щодо тарифоутворення [2; 10]. У **Сербії** водопостачальники є комунальними підприємствами. Урядовим актом визначається те, хто платить за комунальні послуги, підставу для розрахунку тарифів, показники тарифу на комунальні послуги, найвищі тарифи, звільнення від оплати та інші питання щодо визначення розміру та стягнення оплати за комунальні послуги. Орган місцевого самоврядування визначає тарифи на комунальні послуги, зокрема тарифи на послуги водопостачання. Пропозиція про зміну тарифу на послуги водопостачання надається операторами послуг водопостачання [2; 10]. У **Словаччині** 85% водопостачальних компаній управляються відповідно до моделі делегованого державного управління, інші 15% – відповідно до моделі делегованого приватного управління. Тарифи пропонуються операторами послуг. Тарифи регулюються, затверджуються та встановлюються національним регулювальним органом, який є єдиним органом, відповідальним за підтвердження максимальних цін [2; 10]. У **Словенії** делеговане державне управління, а інколи й пряме державне управління і делеговане приватне управління. Тариф пропонується державним оператором та затверджується муніципалітетами. Методика встановлення цін затверджується урядом [2; 10]. В **Іспанії** поєднано моделі прямого державного управління, делегованого державного управління та делегованого приватного управління. Найбільш поширеними формами схвалення тарифів є: 1) спільні дії муніципалітетів та цінових комісій, які залежать від відповідних регіонів, тому коли перші затверджують тарифи, останні – переглядають ціни; 2) через регіональні державні органи або регіональні уряди. Муніципалітети контролюють якість обслуговування клієнтів на місцевому рівні [2; 10]. У **Швеції** діють моделі прямого державного управління та делегованого державного управління. Тарифи на воду встановлюються або законом (відповідно до закону про надання послуг

із водопостачання та водовідведення) або затверджуються на місцевому рівні компетентною місцевою радою [2; 10]. У Швейцарії щодо постачання питної води діють чотири моделі управління, проте пряме публічне управління та делеговане державне управління є поширеними. Щодо стічних вод, то пряме державне управління або делеговане державне управління є найбільш поширеними моделями. Загалом, тарифи встановлюються муніципальними органами влади, тоді як основні принципи тарифу затверджуються муніципальним законодавчим органом. Тарифи також подаються до національного регулятора цін, який надає свої рекомендації. Рекомендації щодо стратегічного планування інвестицій та встановлення тарифів надаються Швейцарською асоціацією газової та водної промисловості (SGWA) на основі рекомендацій, опублікованих національним регулятором цін. Основним принципом тарифоутворення є забезпечення того, щоб тарифи покривали всі витрати на довгостроковій основі та забезпечували довгострокову фінансову стабільність комунальних послуг [2; 10]. У Нідерландах послуги з виробництва та постачання питної води організовані відповідно до моделі делегованого державного управління. Інші послуги водопостачання надаються: органами державної влади; муніципалітетами щодо збору та осушення зливових вод; регіональними органами водопостачання щодо очищення стічних вод; регіональними органами управління водними ресурсами та провінції щодо управління підземними водами; регіональними органами щодо управління водними ресурсами регіональної води; національним урядом щодо управління національною водою. У разі делегованого державного управління, тариф пропонується водогосподарською службою та приймається місцевими акціонерами. Національна інспекція контролює та консулює компетентного міністра щодо правильності тарифів; міністр може втрутитися. Для послуг водопостачання, що надаються різними органами державної влади, такими як збір та осушення зливових та стічних вод, очищення стічних вод, управління підземними водами та управління регіональними водними системами, тариф пропонується муніципальними радами і приймається обраними представниками різних місцевих рад [2; 10]. В Англії послуги з водопостачання організовані в рамках моделі прямого приватного управління. У Північній Ірландії та Шотландії послуги організовані відповідно до делегованої моделі державного управ-

ління. Водні компанії, що працюють на регіональному рівні, готують довгострокові бізнес-плани, визначаючи результати та покращення, які вони мають намір досягти протягом п'ятирічного періоду. Плани охоплюють інфраструктуру, а також інші результати, такі як схеми перехресного субсидування для вразливих споживачів. Орган із регулювання водних послуг (Ofwat) є незалежним економічним регулятором для Англії та Уельсу, що здійснює моніторинг ефективності та встановлення тарифів, у межах яких підприємства мають працювати. Регулятор комунальних послуг виконує цю роль у Північній Ірландії, а Комісія з водного господарства є економічним регулятором для Шотландії [2; 6; 10].

Висновки. У цьому дослідженні були розглянуті наявні моделі регулювання послугами водопостачання та водовідведення. Світовий досвід показує, що вибір моделі регулювання пов'язаний з історичними, економічними, культурними цінностями країни, а також моделями управління підприємствами водопостачання та водовідведення та інститутом власності. У більшості країн існує поєднання трьох моделей управління (пряме державне управління, делеговане державне управління та делеговане приватне управління). Окрім загальних випадків в Англії та Уельсі, США, Чехії, право власності на водопровідну інфраструктуру є державним. Так, регулювання здійснюється, як правило, державними органами. Регулювання може здійснюватися різними методами: встановлення «правил гри» на ринку послуг; ліцензування; дозвільні документи; регулювання прибутків; тарифне регулювання; оподаткування; субсидування; штрафні санкції тощо. Структура тарифів у різних країнах відрізняється, але в більшості випадків тариф складається з фіксованого компонента та змінного складника (залежить від обсягу). Можна спостерігати тенденцію до встановлення «тарифної структури» на національному рівні, тоді як установа цін відбувається на місцевому рівні. Загалом, тарифи на послуги з водопостачання та водовідведення пропонуються підприємством водопостачання компетентному органу (муніципалітету, регіональному уряду або регіональному регулятору, міністерству або незалежному національному регулятору) для затвердження. Слід зазначити, що, обираючи регуляторні системи у сфері водопостачання та водовідведення, країни намагаються забезпечити найбільш економічно ефективний спосіб функціонування сфери та захисту прав підприємств водопостачання та водовідведення і споживачів.

Список літератури:

1. Claude Ménard, Peeroo Aleksandra. Liberalization in the Water Sector: Three Leading Models. Rolf Kunneke and Matthias Finger. International Handbook of Network Industries: The Liberalization of Infrastructures, Edward Elgar, 2011. pp.310-327. HAL Id: halshs-00624303. URL: <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-00624303>. (дата звернення 01.01.2019).
2. Intelligent Urban Water Management System. D1.1 – The European Water Market Analysis. 2012. URL: <http://urbanwater-ict.eu/wp-content/uploads/2014/08/URBANWATER-D1.1-The-European-Water-Market-Analysis.pdf>. (дата звернення 01.01.2019).
3. Jarmo J. Hukka and Tapio S. Katko. Refuting the paradigm of water services privatisation // Natural Resources Forum, 27 (2003). P. 142–155.
4. Main Public Utilities Commission. URL: <https://www.maine.gov/mpuc/>. (дата звернення 01.01.2019).
5. Ministry of Agriculture. Water management. URL: <http://eagri.cz/public/web/mze/voda>. (дата звернення 01.01.2019).
6. OFWAT. The economic regulator of the water sector in England and Wales. URL: <https://www.ofwat.gov.uk>. (дата звернення 01.01.2019).
7. R. Andreas Kraemer. Public and private management of water services. 4th National Congress on Water Resources - Portuguese Water Resources Association Lisbon, 1998. URL: https://www.academia.edu/-24251679/-Public_and_Private_Management_of_Water_Services. (дата звернення 01.01.2019).
8. Ralf Boscheck. The Regulation of Water Services in the EU. Intereconomics 2013, №3. DOI: 10.1007/s10272-013-0456-9. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10272-013-0456-9>. (дата звернення 01.01.2019).
9. Strategy for Development and Management of the Water Supply and Sanitation Sector in the Republic of Bulgaria 2014–2023 (approved by Council of Ministers decision № 269 of May 7, 2014). URL: <https://www.mrrb.bg/-static/media/ups/articles/attachments/24e7666f6785ee40bfb094bec3ad5f45.pdf>. (дата звернення 01.01.2019).
10. The governance of water services in Europe. URL: <http://www.eureau.org/resources/publications/150-report-on-the-governance-of-water-services-in-europe/file>. (дата звернення 01.01.2019).
11. The regulation of infrastructure facilities and services: The principles. URL: https://www.unescap.org/sites/default/files/econreg_chI.pdf. (дата звернення 01.01.2019).
12. Water information center. National Academy of Sciences. URL: https://web.archive.org/web/20090328010042/http://water.nationalacademies.org/basics_part_5.shtml. (дата звернення 01.01.2019).
13. Water Regulation: Separate Regulatory Body with Licensing Regime. URL: <https://ppp.worldbank.org/public-private-partnership/water-regulation-separate-regulatory-body-licensing-regime>. (дата звернення 01.01.2019).
14. Water Sector Regulation. World Bank Group. URL: <https://ppp.worldbank.org/public-private-partnership/sector/water-sanitation/laws-regulations>. (дата звернення 01.01.2019).
15. Williamson, O.E. The Economic Institutions of Capitalism. Firms, Markets, Relational Contracting. Free Press, New York, 1987.
16. Иванов В.А. Мировой опыт управления водопроводно-канализационным хозяйством. Учебное пособие Издательство Института экономики и управления ФГБОУ ВПО «УдГУ». Ижевск, 2013. 80 с.
17. Карлос А. Чавез, Мигель А. Кирога. Схемы регулирования в сфере водоснабжения в теории и на практике. Справочно-информационный документ. Вторая встреча по проведению реформы тарифов в рамках реформирования сектора городского водоснабжения в ННГ. Москва, 2002.
18. Кузьменко Л.Г. Світовий досвід регулювання діяльності суб'єктів природних монополій та основні напрямки вдосконалення їх регулювання в Україні. *Наукові записки. Економічні науки*. 2007. Том 68. С. 40–46.
19. Мартинан Клод, Амслер Ив, Бюссон Ален и др. Частное финансирование коммунальных служб и отраслей инфраструктуры. Французский опыт. ДАЭИ, 1995. 222 с.
20. На пути преодоления негативных последствий децентрализации в секторе водоснабжения и водоотведения. OECD. URL: <http://www.oecd.org/-env/outreach/44096454.pdf>. (дата звернення 01.01.2019).
21. Про Національну комісію регулювання ринку комунальних послуг України. Закон України від 09.08.2010 р. №2479-VI. База даних: Законодавство ВРУ. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main>. (дата звернення 01.01.2019).
22. Скорик А.П. Модель регулювання діяльності суб'єктів природних монополій в житлово-комунальному комплексі. *Труды Одесского политехнического университета*. 2006. Вип. 1(25). С. 295–300.

РЕГУЛИРОВАНИЕ В СФЕРЕ ВОДОСНАБЖЕНИЯ И ВОДООТВЕДЕНИЯ В РАЗНЫХ СТРАНАХ МИРА

В этой статье охарактеризован мировой опыт регулирования в сфере водоснабжения и водоотведения. В статье рассматриваются основные иностранные исследования по вопросу регулирования

в сфере водоснабжения и водоотведения, приводятся особенности инфраструктурных сфер, сферы водоснабжения и водоотведения, которые обосновывают необходимость их регулирования. Анализируются три модели регулирования услуг водоснабжения и водоотведения: англо-саксонская, французская и немецкая. Приводятся основные виды регуляторов. В статье также определяются альтернативные регуляторные стратегии, виды институтов, задействованных в регулировании, методы регуляторной практики развитых стран мира.

***Ключевые слова:** водоснабжение, водоотведение, управления, регулирования, европейский опыт, мировой опыт.*

REGULATION OF WATER SUPPLY AND WASTEWATER SERVICES IN DIFFERENT COUNTRIES OF THE WORLD

This article describes the world-wide experience of regulating water supply and wastewater services. The article deals with the main foreign studies on regulation in the field of water supply and wastewater, features of infrastructure and water supply and wastewater areas, which justify the need for its regulation. Three models of regulation of water supply and wastewater services are analyzed: Anglo-Saxon, French and German. The main types of regulators are given. The article also defines alternative regulatory strategies, types of institutions involved in regulation, regulatory practices in developed countries.

***Key words:** water supply, wastewater, management, regulation, European experience, world experience.*